

Det kongelige kommunal- og
moderniseringsdepartement
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Melding om vedtak

Vår ref
2017/574/003

Deres ref:

Saksbehandler
Heidi Råman-Lindi
78468020
heidi.lindi@karasjok.kommune.no

Dato
17.03.2017

UTTALELSE - HØRING NOU 2016:18 - HJERTESPRÅKET

Saksprotokoll i Kommunestyret - 16.03.2017

Vedtak

Kommunestyret i Kárášjoga gielda Karasjok kommune vedtar følgende høringsuttalelse til NOU 2016:18 Váibmogiella Hjertespråket.

1. Ansvarsfordeling og organisering av samiske språk

Det er et spennende forslag der utvalget foreslår å etablere samiske språkressurssentre. Samtidig som utvalget foreslår egne sentre for nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, mener Kárášjoga gielda Karasjok kommune at det må være en samordning av tjenestene. Bruk av samisk tegnsatt i offentlige registre lovfestes.

Vi foreslår at det opprettes en 4. gruppering for kommuner hvor språkbrukere er i flertall, kalt «Samisktalende kommuner». Vi ser at Karasjok og Kautokeino helt klart skiller seg ut som kommuner hvor samisk er det dagligdagse språket i samfunnslivet og også i det offentlige. Det er viktig for det samiske språket, at det finnes områder hvor samisk er et levende og dagligdags språk. Disse kommunene må sees på som ressurskommuner også i opplæringsøyemed. Her vil en kunne fungere som språkfaddere for de som vil lære seg samisk, da flesteparten er språkbærere i kommunene. Det samiske språket i disse kommunene innehar en kontinuitet som ikke trenger å revitaliseres og samtidig innehar befolkningen en genuin tradisjonskunnskap hvor det ikke har vært språklig brudd, dvs. språket trenger ikke å revitaliseres.

2. Språkområdeordning med differensierte forpliktelser på bakgrunn av språksituasjonen i kommunen. Ordningen erstatter forvaltningsområdet for samisk språk.

Utvalget foreslår en ny inndeling der Karasjok sammen med kommunene Kautokeino, Tana og Nesseby blir språkbevaringskommuner.

Karášjoga gieldda Karasjok kommune er tilfreds med en differensiering og nyinndeling av samiske kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk som i dag er i en felles kategori.

Karasjok og Kautokeino står i en særstilling i Norge og verdenssammenheng som de to kommunene der samisk er hverdagsspråket. I disse to kommunene er det spesielt viktig å utvikle samisk i alle sammenhenger, slik at språket bevares. Dersom samisk språk ikke utvikles i vår kommune, vil det kunne ha betydning for utvikling av nordsamisk språk også i andre kommuner. Dette kommer også fram i NOU'en vedlegg 1, punkt 4.2 og 4.5.

Det er imidlertid nødvendig å ha en gjennomgang og avklare hvordan samiske språkbevaringskommuner gis rammevilkår for å oppfylle intensjonene som er gitt i NOU'en.

3. Samiskspråklig barnehagetilbud

Karášjoga gieldda Karasjok kommune er positiv til at det foreslås endringer i barnehageloven som styrker samiske barns rettigheter til å utvikle samisk språk. Barnehagen er en viktig arena for barn som er samiskspråklige. Utvalget foreslår en modell – Sterk språkmodell. *Det betyr at samisk skal brukes konsekvent i alle sammenhenger i barnehagene* (side 107). Modellen gir alle barn i samiske barnehager rett og muligheter til å lære seg og bruke samisk i barnehagen.

Karášjoga gieldda Karasjok kommune ser at det må utarbeides pedagogiske materialer og metodikk for å imøtekomme modellen. Det må tilrettelegges for kompetanseheving av personalet og foreldre slik at modellen får gjennomslag.

Språkressurssentrenes betydning for å utvikle samiske barnehager er av stor betydning. Dette må og bør ses i sammenheng med senter for samisk i opplæringa som også favner barnehage.

Utvalget foreslår endring i barnehageloven om å styrke samiske barns rettigheter, uavhengig av hvor i landet barnet bor. Karášjoga gieldda Karasjok kommune vurderer at dette er et steg i riktig retning. Det må være enklere for samiske barn å utvikle samisk språk i den barnehagen de er i.

Vi støtter at det må prioriteres i opplæringen i barnehagen, da barnehagen er den institusjonen som klarer å støtte opp om familier som ikke har samisk som sitt hjemmespråk, til at barna blir funksjonelt samiskspråklige. For at barn skal kunne bli funksjonelt tospråklige, så må barnehagene ha en helt klar språkplan hvor en gjør mere av det som virker og mindre av det som ikke virker. Vi ser her - Badjemánáid Beaiveruoktu i Karasjok på som en mønsterbarnehage hvor samtlige barn blir funksjonelt samisk språklige. Det en kan trekke som essensen i språkmetodikken ved barnehagen er at:

1. Det daglige språket er samisk.
2. Alle ansatte er funksjonelt samiskspråklige.
3. Samisk tradisjonskunnskap er bærebjelken i barnehagens virke.
4. Barn som flytter til barnehagen (store barnehagebarn fra 3 år) som ikke er funksjonelt samisk språklige får ekstrahjelp/ timer for raskere å tilegne seg samisk som daglig språk. Det er viktig med tidlig innsats.
5. De ansatte skal være bevisste gode samiskspråklige rollemodeller

Alle punkter bør også oppfylles i grunnskolen (med unntak i pkt. 2 i noen tilfeller). Vi i Karasjok ser det som viktig at det er samiske barnehager, og at når det er barn som ikke behersker samisk at det blir brukt ekstra ressurser på de barna slik at de fortere blir samisktalende.

4. Samiskopplæring i grunnskole og videregående skole

Språkutvalgets forslag til lovendring bidrar til økt styrking av samisk. Selv om lovendringene ikke påvirker i Karasjok, vurderer Kárášjoga gieldda Karasjok kommune at det er nødvendig med en innskjerping av rett til opplæring i og på samisk utenfor forvaltningsområdet. Dette innebærer at utvalget foreslår å redusere kravet fra 10 til 3 elever for rett til opplæring i og på samisk.

Det foreslås videre å stille krav til at alle elever i språkbevaringskommuner skal ha opplæring i samisk. I Karasjok er dette allerede et krav.

Enda i 2017 er det behov for samiske læremidler. Språkutvalgets forslag om samarbeid på nordisk nivå for å øke andelen læremidler må realiseres.

Kárášjoga gieldda Karasjok kommune får mange henvendelser om samisk fjernundervisning fra andre kommuner. Det er foreslått en ny § 6-5 der retten til fjernundervisning med hospitering, språkbadsamlinger formaliseres. Dette støtter Kárášjoga gieldda Karasjok kommune. For å få til hospitering/språkbadsamlinger må det være egne finansieringskilder til formålet. Det må ikke være den enkelte kommunes økonomi som åpner eller begrenser muligheten for at elever får oppfylt muligheten til hospitering/språkbadsamlinger.

Det er fortsatt stort behov for samisk språklige læremidler. For å nå målene må det økt satsing til for å få raskere og bedre tilgang til samiske lære midler i alle fag. Dagens satsing er underbudsjert.

5. Samisk språkbruk i helse- og omsorgssektoren

Rettigheten til samiske pasienter og brukere av helse- og omsorgstjenester til å bruke samisk, ser Kárášjoga gieldda Karasjok kommune som naturlig.

Etablering av Samisk helsepark i Karasjok er av stor betydning for å gi den samiske befolkningen et tilbud basert på behovene deres. Det kan være både språkbaserte og kulturbaserte behov.

For kommunens del vil de nye lovforslagene styrke og bekrefte behovene for samisk helsetjeneste. Det stiller krav til at blant annet kommunen vektlegger og tilrettelegger for å gi et tilbud som bygger på samisk språk og kultur.

Språkutvalget omtaler Utviklingssenter for sykehjemstjenester til den samiske befolkningen (USH) spesifikt. Selv om USH ikke er et nasjonalt senter tilbyr senteret tjenester til hele den samiske befolkningen.

Kárášjoga gieldda Karasjok kommune mener at USH Karasjok må få status som et nasjonalt senter. Prosessen for å vurdere USHs status i det videre er påbegynt i Helsedirektoratet, og USHs framtid som nasjonalt utviklingssenter skal nå avgjøres. Kárášjoga gieldda Karasjok kommune deltar i dette arbeidet sammen med USH Karasjok.

Foreldre må få informasjon om flerspråklighet og om samers generelle ansvar for samisk språkbevaring og om språkets nåsituasjon og fremtidsutsikter. Foreldre trenger også veiledning i

hvordan tilrettelegge og veilede sine barn til å bli flerspråklige. Her ser vi for oss at det lages informasjonshefter og annen materiell med opplysning om dette. Vi vet at valg av språk til barna skjer lenge før barna kommer i barnehagen, og det er da særdeles viktig at jordmor og helsesøster har kunnskap i flerspråklighet, og som kan motivere foreldre til å velge samisk som morsmål for sine barn.

Ansatte i kommunene som jobber med samisktalende eldre skal gis opplæring i samisk språk og kultur, for å sikre god kommunikasjon med de eldre og pleietrengende.

6. Klage, tilsyn og ombud

Karášjoga gielda Karasjok kommune ønsker å gi innspill til punktet samisk språkombud. Vi anser at et samisk språkombud kan bidra til å styrke samiskspråkliges rettigheter i møte med det offentlige. Det skal ikke være tilfeldig om samiskspråklige gis mulighet til å bruke samisk i alle sammenhenger og på alle samfunnsområder.

Karášjoga gielda Karasjok kommune bifaller opprettelsen av et samisk språkombud slik det er foreslått i NOU'en og at det kommer inn som et nytt punkt i loven.

Det er viktig at det finnes et samisk ombud som påser at lover og krav som berører samisk oppfylles. Dette organet må fungere slik fylkesmannen gjør, med at det foretar tilsyn. Dette tilsynet må ha en aktiv rolle som påser at offentlige institusjoner, barnehager og skoler følger sine mandater. Kommunene må dessuten få på plass system for internkontroll i forhold til Samelovens språkregler § 3-2. Viktige tiltak under for å kunne betjene kommunenes innbyggere, så anses følgende tiltak som viktige i språkbevarende kommuner:

- Å sikre at henvendelser på samisk besvares på samisk
- sikre god informasjon til innbyggere på samisk.
- Innbyggere skal kunne betjenes på samisk i forvaltningen
- Møtespråk skal være på samisk-
- Møter I regi av kommunen, så skal tolketjeneste være tilgjengelig
- Søknadsskjemaer og veiledning skal finnes på samisk

7. Rekruttering av personale med kompetanse i samiske språk og samisk kultur

Det er stor mangel på blant annet helsepersonale som leger og sykepleiere og pedagogisk personale i barnehage og skole. I tillegg er det behov for samiskspråklige som behersker samisk og norsk innenfor offentlig forvaltning på et generelt nivå. Språkutvalget viser til Samelovens § 3-4 om at alle som henvender seg til kommunen på samisk også skal får svar på samisk. I dag brukes det gjerne tolker og oversettere for å bistå dette arbeidet. Dersom det blir flere som behersker samisk muntlig og skriftlig, vil dette sikre en bedre oppnåelse av lovkravet.

Karášjoga gielda Karasjok kommune mener at det må gjøres et grep både nasjonalt og i den enkelte kommune slik at det utdannes flere samiskspråklige fagpersoner. Det må satses på alternative utdanningsformer slik at studenter kan kombinere utdanning og praksis.

Språkutvalget foreslår en utvidelse av nytt § 3-10. Karášjoga gielda Karasjok kommune mener dette er en god ordning. Det må sikres at kommunene gis rammer for å dekke kostnader for å gi tilsatte permisjon med lønn i språkbevaringskommunene.

Ordningen med studiehjemler som i dag tilbys lærere i grunnskole og videregående skole, bør utvides og gjelde for helsepersonell som leger og sykepleiere. Denne ordningen skal også forvaltes av fylkesmannen.

Karášjoga gielda Karasjok kommune støtter forslaget om at samisktalende søkere skal ha fortrinnsrett til ansettelse i offentlige organer, og spesielt i språkbevaringsområder. Dette er et viktig virkemiddel for å ansatte samiskspråklige medarbeidere i Karášjoga gielda Karasjok kommune.

8. Grenseoverskridende språksamarbeid

Karášjoga gielda Karasjok kommune har et naturlig grensesamarbeid til Finland, med Utsjok som en nabokommune og samisk som et fellesspråk. Samiske skoler, språksentre, menigheter, ungdomsmiljøer, samt kultur- og andre organisasjoner er viktige for et styrket samisk fellesskap og samisk språkrøkt. Karášjoga gielda Karasjok kommune vil arbeide for å styrke dette samarbeidet, blant annet ved at språksentre kan etablere grenseoverskridende samarbeid.

Karášjoga gielda Karasjok kommune støtter Samisk språkutvalgs forslag om at Sametingets arbeid for vern og utvikling av samiske språk i Norge helt eller delvis overføres til et permanent internasjonalt fellessamisk organ, og at dette blir lovfestet (sameloven).

Det har vært et langvarig historisk samarbeid over landegrensene og det er flere årsaker til at det bør bli etablert et fellessamisk organ:

- Det er begrenset antall språkbrukere
- Det blir effektivt bruk av faglige og økonomiske ressurser
- Det er behov for felles termutvikling på flere samfunnsområder
- Styrke et samisk fellesskap: Det styrker språket og de samiske språkene utvikler seg ikke i ulike retninger

Utvalget foreslår at det etableres et nytt samisk språkorgan, Samisk språkråd, som Sametingets bidrag til det fellessamiske språksamarbeidet. I dag er samarbeidet prosjektbasert ved et fellessamisk organ Sámi Giellagáldu, som har InterReg Nord som hovedfinansieringskilde, og tilrettelegger for samarbeid om fem samiske språk: Nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk, enaresamisk og østsamisk. Organet jobber med språkrøkt, -utvikling og -normering, terminologi, stedsnavnarbeid, samt at det gir informasjon.

Utvalget foreslår også at det etableres et nordisk samarbeid for å utvikle samiske læremidler. Statene plikter å legge til rette for et fellessamisk språkarbeid. Rammene for dette bør fastsettes i Samekonvensjonen. Karášjoga gielda Karasjok kommune er positiv også til dette.

9. Samiske stedsnavn

Utvalget foreslår en endring i kommuneloven § 3 nr 3 som åpner for samiske kommunenavn. Karášjoga gielda Karasjok kommune forstår at denne endringen åpner for at kommunen kan vedta å kun ha den samiske språkbenevnelsen – Karášjohka og fjerne norsk benevnelse Karasjok. Dette støtter Karasjok kommune.

Samisk språk må også sees. Det er viktig å ha samiskspråklig skilting og informasjon til brukere på og i kommunale bygg, sentrums-nære områder og friluftsområder. Ved at språket synes så gis det verdi og er samtidig også et viktig moment i å bevare samiske stedsnavn.

Forslag til nytt tiltak

10. Styrking av foreldres rettigheter og ressurser i forhold til skole og barnehage

Samisk språkutvalg skriver blant annet dette:

“Samiske barns språkutvikling og opplæring i og på samisk er en av de viktigste faktorene for å bevare og utvikle de samiske språkene, ved siden av foreldres språkvalg for sine barn. (s. 93)
“Foreldres språkvalg og tilrettelegging for språkarenaer utenfor hjemmet har stor betydning for kommende generasjoners språkkompetanse, og er de viktigste faktorene for overføring av språk mellom generasjoner. (s.48)

Foreldres rolle, oppgaver og ansvar er nevnt av utvalget, men uten at dette er presentert og drøftet samlet sett. Det er nevnt at foreldre har ansvar for:

- å fremme ønske om et samiskspråklig barnehagetilbud
- å sikre opplæring i samisk språk for egne barn
- å orientere seg i forhold til språkvalg på vegne av egne barn og gjøre et slikt valg
- å tilrettelegge for språkarenaer utenfor hjemmet
- å vite hvor og hvordan fremme klage angående språkopplæring. Det kan være overfor skole, barnehage, kommune, fylkesmann, Sametinget og andre organer og myndigheter.

Det betyr at foreldre må kjenne til rettighetene for å kunne fremme klage. Foreldre må i tillegg inneha gode kunnskaper både om samenes status i Norge og om de samiske språk, og om det historiske bakteppet for at samiske språk alle er klassifisert som truede eller alvorlig truede språk (jf. side 20). Det vises til NOU'en som presenterer samisk språkutvikling og -rettigheter i Norge, og har et eget kapittel om fornorskning og identitetsbygging (kap 4).

Mangel på tilrettelagte ressurser for foreldre

Foreldre har derfor et stort ansvar, men uten et etablert veilednings- og rådgivningsapparat i egen kommune, med kompetanse og ressurser. Skolen, barnehagen og deres overordnede i kommunene har selvsagt en viktig rolle og skal veilede og gi råd, men det er likevel nødvendig med særskilte ressurser for å serve foreldres behov i dette og sikre at rettigheter blir ivaretatt med et ordnet og akseptabelt hjelpeapparat.

NOU'en drøfter ikke dette og problematiserer ikke foreldres situasjon og deres behov. Det hadde vært ønskelig med et eget kapittel som drøfter foreldres ansvar, oppgaver og utfordringer i å sikre samiske barns rettigheter til å lære og utvikle samisk språk. Det innebærer aktiv innsats i å få positive holdninger til og heve statusen for samisk språk i samfunnet generelt, og er derfor *et arbeid utover det å engasjere seg i skolens og barnehagens tilbud*. Bakgrunnen er at samisk språk er et minoritetsspråk og et truet språk. Mange forhold - spesielt at samer flest har liten innsikt i fornorskningas konsekvenser - gjør at samisk språkbevaring og -utvikling er et skjørt og vanskelig tema, også i en kommune som Kárásjohka der samisk er hovedspråket.

Det understrekes at foreldres kunnskaper i, holdninger til og innsats for samisk språk er det viktigste bidraget til å påvirke barn og unges kunnskaper i og holdninger til språket. Norge har, med bakgrunn i urfolks særskilte rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger.

Forslag til tiltak:

Sametinget gir i dag informasjon til foreldre om språkundervisning, utover det arbeidet som kommuner gjør. Forslaget fra Samisk språkutvalg er at språkressurssentre også skal ha som oppgave å bistå foreldre, ved at det opprettes en egen barnehage- og skoleansvarlig. I tillegg til å støtte og veilede foreldre er mange andre oppgaver foreslått for den barnehage- og skoleansvarlige på et språkressurssenter, som å veilede kommunene (s.111).

Karášjoga gielda Karasjok kommune anser imidlertid som naturlig at de oppgaver og de tilbud som må opprettes for å styrke foreldres rettigheter og ressurser må opprettes på *kommunenivå* og være en del av et samisk språksenters arbeidsområde. Dette fordi samisk språks stilling og utvikling, og ikke minst de erfaringer som samiske foreldre har gjort, er ulik i kommunene. Samiske språksentre har en viktig rolle i å bevare, utvikle og synliggjøre samisk språk, og deres arbeid er tilpasset situasjonen i lokalsamfunnet og lokalbefolkningas behov.

Med hilsen

Heidi Råman-Lindi
Politisksekretær